

ami különösen a verbális anyagok tanulásánál nyilvánvaló. Pedig ez lehet az egyik olyan terület, ahol a pszichológia nemcsak elméleti jótanácsok szintjén, hanem a mindennapi gyakorlatra lebontva hozzá tud kapcsolódni a pedagógiához — a tantervkészítés s a szakdidaktika kérdéséig lemenően. A nemzetközi kutatások tapasztalata azt a reményt sugallja, hogy ily módon lehet legyőzni azt a veszélyt, hogy az általános kutatások túl messze álljanak az oktatás s tanulás tényleges gyakorlatától, az ahhoz közel állók pedig elméletileg álljanak gyengén. Az ilyen „kognitív pedagógiai lélektani” kutatásokra márcsak az oktatási reformtervek miatt is nagyobb szükség lenne hazánkban a közeljövőben.

Ez a néhány megjegyzés igazságtalanul leegyszerűsíti azt a gazdag anyagot, ami a kötet tanulmányaiban rejlik. A leegyszerűsítés is tartalmaz azonban valami tanulságot — megint csak a szerkesztésről. Nehéz elképzelni, hogyan válhat egy ennyire sok munkát tartalmazó kötet hatóerővé a hazai pszichológiai életben. Technikailag, a kezelhetőség szempontjából ez a probléma korábban is fennállt a Tanulmányok kötetével, a „pótlék” jelleg azonban mindent igazolt. Ma, amikor a pszichológiai publikációk skálája összehasonlíthatatlanul szélesebb, a nagy múltú sorozatnak valamilyen határozottabb profillal kellene ebbe beleilleszkednie. Az egyik megoldási lehetőség az ismertetett kötetnél jóval határozottabban *tematikus kötetek* kialakítása lenne (amire jó példa az, ahogyan az *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* fokozatosan tematikus sorozattá vált), vagy olyan köteteké, melyekben viszonylag kis számú, de hosszabb tanulmányok találhatók, melyek egy-egy kérdést a folyóiratcikkek tömörségénél kifejtettebben vázolnak, egy egész kutatási irányt tekintenek át úgy, hogy arról a tanulmány alapján még a nem a kérdéssel foglalkozó szakember is képet alkothasson.

Pléh Csaba

HEGYI DOLORES: ΜΗΛΙΣΜΟΣ — PERZSABARÁT IRÁNYZAT GÖRÖGORSZÁGBAN I. E. 508—479.

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974. 103. o.

„A görög-perzsa háborúk időszaka, bár számos kutató tette már eddig is vizsgálódás tárgyává, még mindig tartogat számunkra megoldatlan kérdéseket . . . A fentebb jelzett megoldatlan kérdések egy része éppen a médismos jelenségéhez kapcsolódik . . .” — írja a szerző műve bevezetésében, témaválasztását indokolva. A téma érdekes mivoltát éppúgy el kell ismernünk, mint a könyv írója célkitűzésének jogosságát, bemutatni a perzsabarátság gazdasági-társadalmi alapjait.

Hegy Dolores több olyan tanulmányt írt már könyve megjelenése előtt is, melyeknek témája a görögök és perzsák közötti nagy összecsapás volt. (L. Acta Antiqua Ac. Sc. Hung. XVII. [1969] 171—181; XIV. [1966] =85-302.; Das Altertum 17, 1971. Heft 3. 142—150.) Ebben a művében, részben eddig elért eredményeire támaszkodva, egy problémakörre, a médismos jelenségének elemzésére összpontosít. Először a „médismos” kifejezés etimológiai elemzését adja, majd elterjedésének történetét írja le, feltételezve, hogy a szó kisázsiai eredetű, s a görög anyaországba az ión menekültek közvetítésétől az írott irodalom hatásáig többféle módon kerülhetett át.

Már az első fejezet: „Perzsabarát körök Athénban” jól tükrözi azokat az erényeket — az írott források és a régészeti anyag együttes feldolgozása, lelkiismeretesség, kombinatív készség —, melyek Hegyi Dolores sajátjai, s melyek nélkül aligha foghatott volna a siker reményében műve megírásához. Az i. e. 6—5. sz. fordulójára athéni kül- és belpolitikájának vizsgálata során kimutatja, hogy az Alkmaionidák és Peisistratidák, illetve a körükük tömörülő társadalmi rétegek politikai síkon miként közelednek egymáshoz, s hajlanak ugyanakkor a Perzsiával történő megegyezésre, míg a perzsákkal való „szerződést ellenzők táborában joggal sejtethjük a Pedion spártabarát arisztokratáit, s ugyancsak az ő agitációjuknak tudható be az athéni hajók elküldése az ión felkelők megsegítésére” (20—21. o.). E fejezetben érdekes és meggyőző kísérlet történik az ión felkelés kronológiájának megoldására. Értékesen egészíti ki ezt a részt a Themistoklés és Pausanias médismosát taglaló alfejezet.

A következő fejezetek Aigina, Boiótia, Phókis, Thessalia és Argos médismosát, illetve ez utóbbi „semlegességét” tárgyalják. Alapos, körültekintő elemzését adják a tartományok társadalmi-gazdasági fejlettségi fokának és külpolitikai kapcsolataik alakulásának. Különösen frapáns az Athén és Aigina egymás közti háborúinak kronológiai problémáit feloldó fejezetrész, és módszertani szempontból is rendkívül tanulságos a Phókis politikáját meghatározó motívumok komplex bemutatása, valamint az argosi polgárság összetételének és jogi helyzetének elemzése.

A könyvet a „Hellének és barbárok” című fejezet zárja, melynek célja a „hellén”, „barbár”, „haza”, „szabadság” és „szolgaság” fogalmak fejlődéstörténetének felvázolása a görögök

gondolatvilágában, hogy ezáltal tisztázza a médismos korabeli megítélésének etikai-politikai hátterét. A szerző végkövetkeztetéseit helytállónak érezzük — a fogalmak valóban nem voltak statikusak, s fejlődésük sokoldalúan befolyásolta a médismos jelentéstartalmának és az ehhez való viszonyulásnak a változásait —, különösen hatásosan érvényesülnek ezek a következtetések a görög városok perzsabarát magatartását elősegítő propagandisztikus tényezők felsorolásánál (76. skk.).

Nagy erénye Hegyi Dolores művének, hogy a médismos különböző motívumait — gazdasági okok, politikai szimpátiák, a belső görög ellentétek szerepe, a katonai túlerő előtti meghajlás — a maguk összetettségében tárgyalja. Az természetes, hogy az egyes államok politikájának elemzésénél azok a motívumok kerülnek előtérbe, melyek a források által jobban dokumentálhatók, például Aigina esetében a démos gyengesége, Argosnál a Spárta-ellenesség stb.

E recenzió írója csupán néhány ponton érzi a kritikai észrevétel megtételének szükségét. Könyve 21. oldalán a szerző azt állítja, hogy a perzsákkal kiegyezni akaró athéni csoportok erejét a marathóni csatával kapcsolatos szavazás is mutatja, hiszen Miltiadés javaslata csak egy szavazatnyi többséggel győzött. Véleményem szerint azok a stratégosok, akik a túlerejű ellenséggel szemben nem akarták megkockáztatni a csatát, nem voltak feltétlenül a perzsákkal való kiegyezés hívei. Az a tény, hogy miután elhatározták az ütközetet, mindent meg is tettek a győzelem érdekében, éppen az ellenkezőjére mutathat.

A Themistoklés és Pausanias médismosát taglaló alfejezetben talán nem lett volna felesleges az i. e. 480-as perzsa támadással szembeni athéni és spártai katonapolitikai álláspont eltéréseinek részletesebb elemzése a problémákra csupán utaló egy mondat helyett. Annál is inkább hiányolható ez, mert ehelyütt a szerző reagálhatott volna Szabó Árpád álláspontjára (l. Szabó Árpád: Perikles kora. Bp. 1942), aki a spártaiakat majdhogynem médismos-szal vádolja.

Hegyi Dolores, miután leírja a boiótok és az athéniak közötti ősi gyűlölet okait, s beszámol Athén és Plataiai kapcsolatának alakulásáról, s arról, hogy ez utóbbi támogatta Athént a marathóni ütközetben, arra a számunkra meglepő következtetésre jut, miszerint „a többi boiót város seregének távolmaradása . . . arra enged következtetni, hogy a boiót szövetség azok sorába tartozott, amelyek már i. e. 490-ben perzsa szövetségesek voltak” (41. o.). Lehet, hogy a boiót szövetség már ekkor valóban a perzsákat támogatta, de ehhez aligha szolgálhat érvül az a tény, hogy a marathóni csatában nem támogatták ősi ellenségüket, Athént, ráadásul egy olyan situációban, amikor a háborúba történő be nem avatkozás, mint harmadik út, még nyitva állt előttük.

Amikor a szerző, elsősorban Hérodotos híradásai alapján, Argos perzsákkal kapcsolatos politikáját taglalja, ezt avval fejezi be, hogy „a szövetségi viszony Athén és Argos között mérsékletre ösztönözte az athéni ihletésű görög történetírást”. (65. o.) Miután a könyvben máshol nem esik szó Hérodotos „ihletéséről”, ezt a nagyon általánosan megfogalmazott gondolatot vagy bővebben ki kellett volna fejteni, vagy mellőzni. A Hérodotos irányultságáról jelenleg is folyó viták mutatják e probléma korántsem megoldott voltát. Annál is inkább érdemes lett volna ezzel foglalkozni, mivel a médismos kérdésével szorosan összefüggő hérodotosi epizódok, például a pajzsjelek problémája a marathóni ütközet idején vagy az Athénnal szemben általában ellenséges Aigina vitéségének kiemelése a salamisi csata leírásánál így mélyebb értékelést nyerhettek volna.

Mindeme észrevételek azonban inkább az anyag feldolgozásával kapcsolatos nehézségekre utalnak, és korántsem csökkentik azt a jóleső érzést, hogy a magyar ókortudomány jól megírt, jelentős művel lett gazdagabb. (Sajnálatos egy-két sajtóhiba, illetve elírás becsúsztatása, mely a rendkívüli gondossággal megírt mű megértését olykor nehezíti. Pl. a 83. oldalon a 7. jegyzetben Hér. VII. 115. szerepel VI. 115., a 8. oldalon a 35. jegyzetben Hér. VII. 110—111. van VI. 110—111. helyett. A 42. oldalon 100 lovas helyett 100 gyalogos áll, míg a 41. oldalon ie. 490 helyett ie. 492.)

Kertész István

OLÁH JÓZSEF: AZ AKASZTÓ—VÉSZTŐI URADALMAK GAZDÁLKODÁSA A 19—20. SZÁZAD FORDULÓJÁN

(Akadémiai Kiadó, Budapest 1975.)

Az agrártörténet kutatói előtt közismert és sokszor hangoztatott módszertani probléma, hogy a magyar mezőgazdaság tőkés fejlődésének számos kérdéséről csak akkor tudunk megnyugtató képet kialakítani, ha az ország különböző tájegységeiről és különböző nagyságú üzemeiről készült monográfiák sora alapozza meg az általánosítást. Sajnos — a levéltári leltárak